

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

ՀԼԱ ԲԵԾ
ՀԱՍՏԱՏԱՆԱԿԱՆ ԵՐԱՐՈՇՈՒՄՆԵՐ
PUBLIC JOURNALISM CLUB

Ազատագրկվածների կրթության (այդ թվում՝ մասնագիտական) ապահովման խնդիրները ՀՀ քրեակատարողական համակարգում

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ, 2018

Ծրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

Ստորև ներկայացվում է «Ազատագրկվածների կրթության (այդ թվում՝ մասնագիտական) ապահովման խնդիրները ՀՀ քրեակատարողական համակարգում» համառոտագիրը՝ ներառյալ առկա խնդիրներն ու դրանց լուծման ուղղությամբ համապատասխան առաջարկություններ:

Համառոտագիրը ներկայացվում է Դի-Վի-Վի Ինթերնեյշնալի հայաստանյան գրասենյակի կողմից «Սոցիալական արդարություն» հասարակական կազմակերպության հետ համագործակցությամբ «Հանուն մարդու իրավունքների. կրթությունը բանտերում» ծրագրի շրջանակներում:

Գերմանիայի Դաշնության արտաքին գործերի նախարարության աջակցությամբ իրականացվող այս ծրագրի նպատակն է հանրության ուշադրությունը հրավիրել անազատության վայրերում գտնվող անձանց իրավունքների՝ մասնավորապես կրթության իրավունքի իրացման հարցերի վրա:

Ծրագրի ղեկավար՝

Գայանե Հովակիմյան

Աշխատանքային խումբ՝

Էսթեր Հակոբյան

Աննա Մալխասյան

Սեդա Մուրադյան

Պատասխանատու՝

Արշակ Գասպարյան

«Սոցիալական արդարություն» ՀԿ նախագահ,
քրեական արդարադատության փորձագետ

Երևան, 2018

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

Չափահասների (մեծահասակների) կրթությունը: Ներպետական կարգավորումներ

Հայաստանի Հանրապետությունում կրթության իրավունքն ամրագրված է ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածով: «Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք: ... Յուրաքանչյուր ոք ունի մրցութային հիմունքներով անվճար պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունք՝ օրենքով սահմանված կարգով: Սահմանադրության մեկ այլ հոդված՝ 86-րդը, որպես տնտեսական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում պետության հիմնական նպատակ սահմանում է անվճար բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթության զարգացումը (կետ 13):

Հայաստանի Հանրապետությունը հռչակում և երաշխավորում է կրթության բնագավառի առաջանցիկ զարգացումը՝ որպես պետականության ամրապնդման կարևորագույն գործոն: Իսկ կրթության մատչելիությունը, շարունակականությունը, հաջորդականությունը և համապատասխանությունը սովորողների զարգացման մակարդակին, առանձնահատկություններին ու պատրաստականության աստիճանին՝ պետական և ոչ պետական ուսումնական հաստատություններում քաղաքացիների կրթություն ստանալու հնարավորությունների երաշխավորումը, ինչպես նաև ուսումնական հաստատությունների ու դրանց կողմից տրվող ավարտական փաստաթղթերի իրավահավասար կարգավիճակի ապահովումը կրթության քաղաքականության կարևոր սկզբունքներն են¹:

Պետությունը երաշխավորում է մարդու և քաղաքացու՝ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն ստանալու իրավունքի ապահովումը և պաշտպանությունը²: Արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթության համակարգի բնականոն գործունեության և զարգացման համար ևս, պետությունը ձեռնարկում է բոլոր հնարավոր միջոցները՝ նպաստելով ժամանակակից անձի ու քաղաքացու ձևավորման, հասարակության մտավոր ներուժի և աշխատուժի վերարտադրության ու զարգացման, **աշխատանքային շուկայում մրցունակության և սոցիալական գործընկերության ապահովմանը**, ուսանողի և ունկնդրի մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների **համապատասխանությանը**

¹ ՀՀ Օրենքը «Կրթության մասին», առ 14 ապրիլի 1999թ. հոդվածներ 4 և 5 (2, 8 և 9 կետեր), <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=120940>

² ՀՀ Օրենքը «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին», առ 14 դեկտեմբերի 2004թ., հոդված 4, 1-ին կետ, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=103999>

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

տնտեսության ու աշխատանքային շուկայի պահանջներին, արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթության մատչելիությունը, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմաններ տրամադրելու և ներառման միջոցով³:

ՀՀ կառավարության 06.09.2007թ.-ի թիվ 1028-Ն որոշմամբ հաստատվել են նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական հիմնական կրթական հեռավար (դիստանցիոն) և դրսեկությամբ (էքստենսատով) ուսուցման կարգերը⁴:

Դրսեկության ձևով կարող են իրականացվել նաև կալանավորված անձի կամ դատապարտյալի հանրակրթությունը և նախնական մասնագիտական կրթությունը՝ բացառությամբ անչափահաս կալանավորված անձանց կամ դատապարտյալների:

Դատապարտյալների մասնագիտական ուսուցմանն անդրադառնում է նաև 2005 թվականի հուլիսի 8-ին ընդունված «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասին» օրենքը, որի 12-րդ հոդվածը սահմանում է. «...արհեստագործական կրթությունը և ուսուցումը իրականացվում է արհեստագործական ուսումնարաններում, քոլեջներում, այլ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում, կազմակերպությունների ուսումնական կենտրոններում, քրեակատարողական հիմնարկներում...»:

Դատապարտյալների մասնագիտական ուսուցում և կրթություն ստանալու իրավունքը հստակ սահմանված է նաև ՀՀ քրեակատարողական օրենսգրքով, համաձայն որի՝ դատապարտյալն իրավունք ունի ստանալու հնարավոր և օրենքով նախատեսված կրթություն: Օրենսգիրքը պարունակում է ավելի որոշակի հոդվածներ: Այսպես, Օրենսգրքի 89-90-րդ հոդվածներն էլ ավելի են մանրամասնում կրթության և մասնագիտական ուսուցման իրավունքը՝ ուղղիչ հիմնարկի վարչակազմին պարտավորեցնելով միջոցներ ձեռնարկել դատապարտյալի հիմնական և հեռակա բարձրագույն, հետբուհական մասնագիտական կրթությունը կազմակերպելու համար: Իսկ մասնագիտական ուսուցման կապակցությամբ օրենսգիրքը սահմանում է, որ ուղղիչ հիմնարկում կարող է կազմակերպվել դատապարտյալի նախնական մասնագիտական՝ արհեստագործական կրթություն: Մասնագիտական կրթությունը հնարավորինս պետք է լինի այնպիսին, որ աշխատանքի կատարման ընթացքում պահպանվեն կամ բարելավվեն դատապարտյալի՝ պատժից ազատվելուց հետո ապրուստի միջոց վաստակելու ունակությունները: Եվ որպեսզի դատապարտյալի մասնագիտական ուսուցումն ինքնանպատակ չլինի, օրենսգրքի 121-րդ հոդվածը նախատեսում է հետևյալը.

«1. Պատիժը կատարող հիմնարկի վարչակազմը դատապարտյալի սոցիալական վերականգնման հարցերով համագործակցում է հասարակական և այլ կազմակերպությունների ու մարմինների հետ: Ազատմանը նախապատրաստվելու նպատակով դատապարտյալի հետ վաղօրոք անցկացվում է համապատասխան աշխատանք:

³ ՀՀ Օրենքը «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) եվ միջին մասնագիտական կրթության մասին», առ 88 հոդվածի, 2005թ., հոդված 4, 1-ին մասի 1,2,9-րդ կետեր, <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=90706>

⁴ <http://www.arlis.am/>

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

2. Ազատագրված Ժամկետը լրանալուց ոչ ուշ, քան վեց ամիս առաջ, պատիժը կատարող հիմնարկի վարչակազմը դատապարտյալի ընտրած բնակության վայրի՝ տեղական ինքնակառավարման և զբաղվածության պետական ծառայությանը տեղեկացնում է դատապարտյալի՝ պատժից առաջիկա ազատման, նրա աշխատունակության, կրթության, մասնագիտության, ինչպես նաև բնակարանի առկայության մասին»:

Բաց ուղղիչ հիմնարկում պատիժը կրող դատապարտյալների, կրթությունը կարող է կազմակերպվել ստացիոնար ձևով՝ պայմանով, որպեսզի այն չխոչընդոտի պատիժը կրելու կարգը և պայմանները⁵:

Քրեակատարողական օրենսգրքով սահմանափակվում է կալանքի դատապարտված անձանց (կալանքը չի կիրառվում դատավճիռը կայացնելու պահին տասնվեց տարին չլրացած անձանց նկատմամբ) կրթություն և մասնագիտական ուսուցում ստանալու իրավունքը՝ հաշվի առնելով պատժի տվյալ տեսակի առանձնահատկությունները (խիստ մեկուսացումը): Մասնավորապես, օրենսգրքի 56-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատապարտյալի նախնական կամ միջին մասնագիտական կրթություն չի իրականացվում:

Ինչ վերաբերում է կալանավորված անձանց, նրանց ևս վերապահված է կրթություն ստանալու իրավունք, իսկ տվյալ հիմնարկի վարչակազմը պարտավոր է միջոցներ ապահովել կալանավորված անձանց տարրական, հեռակա ընդհանուր միջնակարգ և բարձրագույն կրթությունը կազմակերպելու համար: Ինչպես տեսնում ենք, կալանավորված անձանց մասնագիտական ուսուցում ստանալու իրավունք վերապահված չէ, սակայն ուղղիչ հիմնարկների և կալանավորվածներին պահելու վայրերի ներքին կանոնակարգը նման հնարավորություն նախատեսում է: Այսպես, Կալանավորվածներին պահելու վայրի կամ ուղղիչ հիմնարկի վարչակազմը միջոցներ է ձեռնարկում կալանավորված անձանց կամ դատապարտյալների հանրակրթությունը, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական), մասնագիտական միջին կրթությունը՝ պետության հաշվին, իսկ բարձրագույն և հետբուհական կրթությունը՝ նրանց հաշվին կազմակերպելու համար: Վարչակազմը կարող է կալանավորված անձանց կամ դատապարտյալների նախնական մասնագիտական (արհեստագործական), մասնագիտական միջին, բարձրագույն և հետբուհական կրթությունը կազմակերպել նաև ոչ նրանց հաշվին՝ համագործակցելով այլ կազմակերպությունների հետ: Կալանավորված անձանց կամ դատապարտյալների մասնագիտական միջին, բարձրագույն և հետբուհական կրթությունն իրականացվում է դրսևկության (էքստենսատով) և հեռավար ձևերով՝ կրթության պետական կառավարման լիազոր մարմնի սահմանած կարգով: Ավելին, կալանավորվածներին պահելու վայրի կամ ուղղիչ հիմնարկի վարչակազմը, ի թիվս այլոց, 1) իրականացնում է կրթություն չունեցող, ինչպես նաև մասնագիտություն չունեցող և իրենց մասնագիտական որակավորումը բարձրացնել ցանկացող կալանավորված անձանց կամ **դատապարտյալների հաշվառում**, 2) ստեղծում է ուսուցման համար **անհրաժեշտ պայմաններ**. . .⁶:

⁵ ՀՀ «Քրեակատարողական Օրենսգիրք», առ 24 դեկտեմբերի, 2007թ., <http://www.arlis.am/>

⁶ «Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական ծառայության՝ կալանավորվածներին պահելու վայրերի և ուղղիչ հիմնարկների ներքին կանոնակարգը հաստատելու մասին» Գաղափարության որոշում, թիվ 1543-Ն, առ 03.08.2006թ., կետեր 112-117

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Միջազգային հիմնարար փաստաթղթեր

2006 թվականին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի Rec(2006)2 հանձնարարականով հաստատվեցին **վերանայված Եվրոպական բանտային կանոնները**, որոնց 25.1-28.7-րդ հոդվածներով սահմանված է, որ յուրաքանչյուր բանտում պետք է ապահովվի յուրաքանչյուր բանտարկյալի՝ հնարավորինս համապարփակ կրթական այնպիսի ծրագրերից օգտվելու իրավունքը, որոնք համապատասխանում են նրա կարիքներին ու նախընտրություններին: Կանոններով սահմանված է, որ առանձնակի ուշադրություն պետք է դարձվի երիտասարդ բանտարկյալների կրթությանը: Առաջնահերթությունը պետք է տրվի անտառաճանաչ կամ տարրական կամ մասնագիտական կրթություն չունեցող բանտարկյալներին: Բանտարկյալների կրթությունը հնարավորինս պետք է ինտեգրված լինի երկրում ձևավորված կրթական և մասնագիտական ուսուցման համակարգին, որպեսզի ազատվելուց հետո բանտարկյալները կարողանան անարգել շարունակել կրթությունն ու մասնագիտական ուսուցումը, ինչպես նաև պետք է հնարավորինս կազմակերպվի բանտից դուրս գտնվող կրթական հաստատությունների հովանու ներքո⁷:

1989 թվականին Հանցավորության հարցերով Եվրոպական կոմիտեն (CDPC) ծավալուն զեկույց ներկայացրեց՝ «Կրթությունը բանտում» (Education in Prison) խորագրով, որն անդրադառնում է բանտային կրթության նպատակներին, բանտային համակարգում կրթության զբաղեցրած տեղին, մասնագիտական ուսուցմանը և այլ խնդիրների: Զեկույցի լույս ընծայումից հետո Եվրոպայի խորհուրդը 17 հանձնարարական հրապարակեց (Recommendation R(89) 12)⁸՝ անդամ երկրներին կոչ անելով բանտային կրթության հետ կապված գործունեության ընթացքում հաշվի առնել դրանք⁸: Հանձնարարականներով ընդունվում է, որ կրթության իրավունքը հիմնարար է և կարևոր՝ մարդու և հասարակության զարգացման գործում, որ ազատագրվածների⁹ մեծ մասն ուսուցման բացասական փորձառություն է ունեցել նախկինում, որ բանտերում կազմակերպվող կրթությունն օգնում է բանտարկության պայմանները մեղմելու և դրանք առավել մարդասեր դարձնելու գործում, որ բանտերում ուսուցման կազմակերպումը նպաստում է մարդուն հասարակություն վերադարձնելուն և այլն: Ստորև թվարկված են այն հանձնարարականները, որոնք անմիջականորեն անդրադառնում են փաստաթղթի առարկային:

- Բոլոր բանտարկյալները պետք է կարողանան օգտվել կրթությունից, որը, ի թիվս այլ առարկաների, պետք է ներառի մասնագիտական ուսուցումը,
- Մասնագիտական ուսուցումը պետք է ուղղված լինի մարդու զարգացմանը և ճկուն լինի աշխատանքի շուկային համապատասխանության իմաստով,

⁷ Տե՛ս՝ <http://www.eurochips.org/recommended-reading/legislative-documents/european-prison-rules/>
<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=955747>

⁸ Տե՛ս՝ http://www.exocop.eu/sixcms/media.php/13/CoE_1989_Education_In_Prison.pdf

⁹ Տեքստում հանդիպող «ազատագրված» կամ «բանտարկյալ» տերմինները վերաբերվում են կալանավորվածներին ու դատապարտյալներին, եթե հատկապես չի նշվում վերիջներից որևէ մեկը

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

• Բանտարկյալների համար հնարավորության սահմաններում պետք է ստեղծվեն բանտից դուրս կրթություն ստանալու հնարավորություններ:

• Եթե կրթությունը կազմակերպվում է բանտի ներսում, արտաքին աշխարհը պետք է հնարավորինս ներգրավված լինի:

• Պետք է ստեղծվեն ազատ արձակվելուց հետո կրթությունը շարունակելու հնարավորություններ,

• Պետք է ապահովվի պատշաճ ուսուցում կազմակերպելու համար անհրաժեշտ նյութական միջոցների, սարքավորումների և դասավանդող անձնակազմի առկայությունը:

Պատիժների կատարման ոլորտում մեկ այլ հիմնարար փաստատուություն՝ 2015թ-ին վերանայված **Բանտարկյալների հետ վարվեցողության նվազագույն ստանդարտ կանոնները (Նելսոն Մանդելայի Կանոններ)** և, արձանագրում են, որ ազատագրված անձանց նպատակները հիմնականում ուղղված են հասարակությանը հանցագործությունից պաշտպանելուն և կրկնահանցագործության կրճատմանը: Այս նպատակներին կարելի է հասնել միայն այն դեպքում, երբ ազատագրված ժամկետն օգտագործվում է նշված անձանց վերաինտեգրման համար, որպեսզի ազատվելուց հետո հնարավորինս արագ նրանք կարողանան օրինապաշտ կյանք վարել: Այս նպատակով, բանտային ծառայությունները և այլ իրավասու մարմինները պետք է առաջարկեն կրթություն, մասնագիտական ուսուցում և աշխատանք, ինչպես նաև համարժեք ու մատչելի աջակցության այլ ձևեր: Բոլոր նման ծրագրերը, գործողություններն ու ծառայությունները պետք է մատուցվեն բանտարկյալների անհատական վերականգնման կարիքներին համապատասխան¹⁰: Անգրագետ և երիտասարդ բանտարկյալների կրթությունը պարտադիր է և հատուկ ուշադրություն է դարձվում բանտային վարչակազմի կողմից: Որքան հնարավոր է, բանտարկյալների կրթությունը պետք է ինտեգրվի երկրի կրթական համակարգին, որպեսզի նրանք ազատ արձակվելուց հետո կարողանան շարունակել իրենց կրթությունը առանց դժվարության: Ժամանցի և մշակութային գործունեությունը պետք է տրամադրվի բոլոր բանտերում՝ հանուն բանտարկյալների մտավոր և ֆիզիկական առողջության պահպանման¹¹:

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության **Կայուն զարգացման նպատակ (ԿԶՆ) 4-ը** և, անդրդառնալով կրթության խնդրին, նախատեսում է մինչև 2030 թ. «բոլոր կանանց և տղամարդկանց համար ապահովել մատչելի և որակյալ տեխնիկական, միջին-մասնագիտական և բարձրագույն, այդ թվում՝ համալսարանական կրթության հավասար հասանելիություն, էապես ավելացնել երիտասարդների և մեծահասակների թիվը, ովքեր ունեն պատշաճ, այդ թվում՝ տեխնիկական և միջին-մասնագիտական հմտություններ՝ զբաղվածություն, արժանապատիվ աշխատանք գտնելու և ձեռներեցությամբ զբաղվելու համար, ապահովել, որ պատանիները և մեծահասակների զգալի հատվածը՝ թե՛ տղամարդիկ, թե՛ կանայք, դառնան տառաճանաչ և թվաճանաչ»¹²:

¹⁰ Տե՛ս, Նելսոն Մանդելայի կանոններ, Կանոն 4, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

¹¹ Նույն տեղում՝ Կանոններ 104 և 105

¹² Տե՛ս, ԿԶՆ 4.3, 4.4, և 4.6 կետեր, <http://un.am/hy/p/sustainable-development-goal-4>

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

Բանտային կրթության միջազգային պրակտիկան մեծապես հիմնվում է շարունակական/ոչ ֆորմալ կրթության կազմակերպման ծրագրերի վրա: Դրա ապացույցը Բանտային Կրթության Եվրոպական Ասոցիացիայի ծրագրերն ու հանձնարարականներն են /EPEA/, որոնք հիմնականում իրականացվում են Մեծահասակների կրթության Եվրոպական Ասոցիացիայի աջակցությամբ /EAEA/.

Ոչ ֆորմալ ծրագրերի առավելությունը կայանում է նրանում, որ դրանք չեն պահանջում երկարաժամկետ կրթություն, նախնական ակրեդիտացում, սովորողի կողմից բազային անհրաժեշտ գիտելիքներ կամ հմություններ, չունեն ընդունելության կամ քննական ընթացակարգեր, որոնք հասանելի չեն ազատազրկվածների համար: Շարունակական կրթության առավելություններն են դասընթացի տևողության հարաբերակցությունը և արդյունավետությունը՝ կարճ ժամանակահատվածում մասնագիտական հմտությունների ձեռք բերումը ըստ շուկայի պահանջների, դատապարտյալների կրթական միջին մակարդակը, դասընթացի ծախսարդյունավետությունը:

Անչափահասների (երեխաների) կրթությունը

Անչափահասների գործերով արդարադատության վերաբերյալ բազմաթիվ միջազգային փաստաթղթեր են ընդունվել: Դրանց մի մասը պարտադիր է կատարման դրանց անդամ երկրների համար (կոնվենցիաներ, հռչակագրեր և այլն), մյուսները խորհրդատվական բնույթի են (հանձնարարականներ, կանոններ, ուղեցույցներ և այլն), սակայն դրանից այդ ակտերի կարևորությունը չի նվազում, քանի որ դրանք վճռորոշ են այդ ոլորտում իրականացվող քաղաքականության առումով: Նաև դրանց իրականացման աստիճանով են որոշվում երկրների արձանագրած հաջողությունները կամ ծախսողումները:

Այսպես, «**Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի** 28-րդ հոդվածով մասնակից երկրներին կոչ է արվում ճանաչել կրթություն ստանալու՝ երեխայի իրավունքը, խրախուսում է կրթության տարբեր տեսակների, այդ թվում՝ մասնագիտական կրթության կազմակերպումը և կրթության վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիությունը բոլոր երեխաների համար¹³:

Կրթության իրավունքն ամրագրված է այնպիսի հիմնարար փաստաթղթում, ինչպիսին է «**Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի արձանագրությունը**, որի 2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Ոչ ոքի չի կարելի մերժել կրթության իրավունքը: Պետությունը, կրթության և ուսուցման բնագավառում իր ստանձնած ցանկացած գործառույթ իրականացնելիս հարգում է ծնողների՝ զավակների համար իրենց կրոնական ու փիլիսոփայական համոզմունքներին համապատասխան կրթություն և ուսուցում ապահովելու իրավունքը»¹⁴:

¹³ Տե՛ս՝ <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> , www.arlis.am

¹⁴ Տե՛ս՝ <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html#P1>

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

«Անչափահասների նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու մասին ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոններում» (այսուհետ՝ Պեկինյան կանոններ¹⁵) ընդգծվում է, թե իրավախախտում կատարած անչափահասներին հասարակությունում վերաինտեգրելու և հետագա հանցավորությունը կանխելու գործում որքան կարևոր են սոցիալական կառույցների (ընտանիք, դպրոց և այլն) ներգրավումը և մասնագիտական կրթության ու աշխատանքի կազմակերպումը: Մասնավորապես, սահմանված է, որ ազատությունից զրկված լինելու ժամանակահատվածում անչափահասները պետք է ստանան խնամք, պաշտպանություն և անհրաժեշտ այլ անհատական օժանդակություն՝ սոցիալական, կրթական, մասնագիտական ուսուցման, հոգեբանական և այլն, որոնք անհրաժեշտ են՝ նրանց տարիքի, սեռի և անձնական հատկանիշների առումով բերումով: Անհրաժեշտ է ջանք գործադրել անչափահաս իրավախախտներին այնպիսի աջակցություն ցուցաբերելու համար, որն անհրաժեշտ է վերականգնման գործընթացը խթանելու համար (կանոն 1.3, 13.5, 25.1 և այլն):

«Անչափահասների շրջանում հանցավորության կանխարգելման մասին ՄԱԿ-ի ուղեցույցները» (այսուհետ՝ Ռիադյան ուղեցույցներ¹⁶) ևս անդրադառնում են այդ խնդիրներին: Այս փաստաթղթի հիմնարար սկզբունքներում ևս ընդգծվում է կրթության, մասնավորապես՝ մասնագիտական ուսուցման կարևորությունը հանցագործությունները և կրկնահանցագործությունները կանխելու գործում: Նշվում է, որ սոցիալականացման գործընթացում բոլոր երեխաների բարեհաջող ինտեգրումն ապահովելու համար շեշտն անհրաժեշտ է դնել կանխարգելման քաղաքականության վրա, հատկապես ընտանիքի, համայնքի, դպրոցների ներգրավման, մասնագիտական ուսուցման և այլ միջոցներով:

Մեկ այլ փաստաթուղթ՝ **Ազատությունից զրկված անչափահասների պաշտպանության մասին ՄԱԿ-ի կանոնները¹⁷**, հասարակությունում վերաինտեգրելը համարում է անչափահասների գործերով արդարադատության հիմնական սկզբունքներից մեկը՝ նշելով, որ հարկավոր է երաշխավորել իրավունքների որոշակի ամբողջության իրականացումը՝ ապահովելու համար անչափահասների ֆիզիկական, հուզական ու բարոյական զարգացումը: Եվ որպես այդ իրավունքներից մեկը հիշատակվում է կրթությունը հնարավորինս շարունակելու և մասնագիտական ուսուցում ստանալու իրավունքը: Ընդ որում, հատուկ նշվում է, որ մասնագիտական ուսուցումը պետք է տրամադրվի այնպիսի բնագավառներում, որոնք նրան հետագայում աշխատանք գտնելու հնարավորություն կընձեռեն:

Եվրոպայի խորհրդի մեկ այլ փաստաթուղթ՝ **Պարիսի կամ այլ միջոցների ենթարկված անչափահաս իրավախախտների վերաբերյալ եվրոպական կանոնները¹⁸**, որը վերաբերում է ոչ միայն ազատազրկման դատապարտված անչափահասներին և որը բխում է Եվրոպական բանտային կանոններից, սահմանում է, որ կրթության, մասնագիտական ուսուցման (և այլ) իրավունքները չպետք է սահմանափակվեն հանրային

¹⁵ Տե՛ս՝ <http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/beijingrules.pdf>, www.arlis.am

¹⁶ Տե՛ս՝ <http://www2.ohchr.org/english/law/juvenile.htm>

¹⁷ Տե՛ս՝ <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>

¹⁸ Տե՛ս՝ <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1367113&Site=CM>

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

պատիժների կամ այլ միջոցների նշանակման կամ իրականացման արդյունքում: Ռեժիմային միջոցառումների նպատակը պետք է լինեն կրթությունը, անձնական և սոցիալական զարգացումը, մասնագիտական ուսուցումը, վերականգնումը և նախապատրաստումն ազատ արձակվելուն: Անչափահասներին պետք է հնարավորություն ընձեռվի ազատագրված ընթացքում շարունակելու կրթությունը կամ մասնագիտական ուսուցումը, իսկ կրթությունը պետք է կազմակերպվի այնպես, որպեսզի անչափահասները կարողանան ազատ արձակվելուց հետո շարունակել այն: Հանձնարարականով անդամ երկրներին կոչ է արվում յուրաքանչյուր անչափահասի վերաբերյալ մշակել անհատական ծրագիր, որը պետք է ուղղված լինի անչափահասների ժամանակը լավագույնս կազմակերպելուն, որպեսզի վերջիններս ազատվելուց հետո կարողանան ինտեգրվել հասարակությունում, և, ինչը պակաս կարևոր չէ, առաջարկություններ ներառի ազատվելուց հետո անչափահասի նկատմամբ կիրառվելիք ցանկալի միջոցների մասին (77-78-րդ կանոններ):

Ազատությունից զրկված անչափահասների պաշտպանության մասին ՄԱԿ-ի կանոնները սահմանում են, որ պետք է ձեռնարկվեն բոլոր միջոցները՝ արտաքին աշխարհի հետ անչափահասների պատշաճ շփումն ապահովելու համար, որն արդարացի և մարդասեր վերաբերմունքի նրանց իրավունքի մի բաղադրիչն է: Անչափահասները պետք է հնարավորություն ունենան շփվելու իրենց ընտանիքների, ընկերների, տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հետ: Նրանց պետք է թույլատրվի դուրս գալ հաստատությունից՝ ընտանիքին այցելելու, կրթություն կամ մասնագիտական ուսուցում ստանալու կամ այլ կարևոր նկատառումներից ելնելով (կանոն 59):

ԵԼԱԿԵՏԱՅԻՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ: ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁ

1) Կրթություն ստանալը մարդու անքակտելի իրավունքն է, և այն չպետք է որևէ կերպ սահմանափակվի:

2) Փակ հաստատություններում գտնվող անձանց (այդ թվում՝ անչափահասներին) պատշաճ կրթություն և մասնագիտական ուսուցում ապահովելու հարցում պետք է ապահովվել միջգերատեսչական համագործակցություն:

3) Առանձնակի ուշադրություն պետք է դարձվի երիտասարդ բանտարկյալների կրթությանը: Առաջնահերթությունը պետք է տրվի անտառաճանաչ կամ տարրական կամ մասնագիտական կրթություն չունեցող բանտարկյալներին:

4) Բանտարկյալների կրթությունը հնարավորինս պետք է ինտեգրված լինի երկրում ձևավորված կրթական և մասնագիտական ուսուցման համակարգին, որպեսզի ազատվելուց հետո բանտարկյալները կարողանան անարգել շարունակել կրթությունն ու մասնագիտական ուսուցումը, ինչպես նաև պետք է հնարավորինս կազմակերպվի բանտից դուրս գտնվող կրթական հաստատությունների հովանու ներքո:

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

5) Մասնագիտական ուսուցումը պետք է տրամադրվի այնպիսի բնագավառներում, որոնք ազատագրվածին (այդ թվում՝ անչափահասներին) հետագայում աշխատանք գտնելու հնարավորություն կընձեռեն:

6) Եթե կրթությունը կազմակերպվում է բանտի ներսում, արտաքին աշխարհը պետք է հնարավորինս ներգրավված լինի:

7) Պետք է ապահովվի պատշաճ ուսուցում կազմակերպելու համար անհրաժեշտ նյութական միջոցների, սարքավորումների և դասավանդող անձնակազմի առկայությունը:

8) Կրթության և մասնագիտական կրթության կազմակերպման իրավասությունը բոլոր երկրներում պատկանում է տվյալ երկրի կրթության պատասխանատու մարմնին (նախարարություն, գործակալություն):

9) Հետազոտված երկրներում¹⁹ մասնագիտական կրթությունը գործում է “կամավոր-պարտադիր” սկզբունքով: Այն իրավականորեն պարտադիր չէ, սակայն այդ ծրագրերին մասնակցությունն ու առաջադիմություն ցուցաբերելն անմիջականորեն կապված են պայմանական վաղաժամկետ ազատման հնարավորության հետ: Այս առումով, բոլոր դատապարտյալները ցանկանում են ընդգրկված լինել այս կամ այն մասնագիտական ուսուցման խմբերում:

10) Բոլոր երկրներում հստակ սահմանափակումներ են գործում կալանավորվածների ու դատապարտյալների առումով: Կալանավորված անձանց հնարավորությունները շեշտակի փոքր են՝ համեմատած դատապարտյալների: Չնայած՝ իրավունք, ըստ էության, վերապահված է:

11) Որպես կանոն, ինտերնետային հեռավար կրթությունը նախատեսված չէ՝ դրա թույլ վերահսկելիության պատճառով (բացառությամբ՝ Շվեդիա և Նորվեգիա):

12) Դատապարտյալներին տրամադրվող մասնագիտությունները գրեթե բոլոր երկրներում նույնն են, և դրանց բոլորի մեջ առկա է համակարգչի ուսուցումը, որը արդիական է նաև զարգացած եվրոպական երկրների համար: Հիմնականում, մասնագիտական կրթությունը բաժանվում է երկու մեծ խմբերի՝ ինտելեկտուալ մասնագիտություններ (համակարգիչ, լեզուներ, հաշվապահություն, մենեջմենթ, դիզայն, ճարտարապետություն և այլն) և արհեստագործական ուղղություններ (այգեգործություն, վարսահարդարում, ավտոմեխանիկա, դերձակություն, փայտամշակում, մետաղագործություն և այլն):

13) Հետազոտված երկրներում հաճախակի կիրառություն ունեն բանտից դուրս կրթության (այդ թվում՝ մասնագիտական) կազմակերպման եղանակները: Այս նպատակով, ցերեկային ժամերին դատապարտյալներին տրամադրվում են կարճաժամկետ մեկնումներ (Լատվիա, Լիտվա, Էստոնիա, Մալթա, Բելգիա, Դանիա, Սլովենիա, Միացյալ Թագավորություն, Իսլանդիա, Ավստրիա և այլն):

Ընդհանուր առմամբ բանտերում ուսուցողական ծրագրերի իրականացումը կարող է երեք հիմնական օգուտ բերել.

¹⁹ Լատվիա, Էստոնիա, Սերբիա, Ռումինիա, Բելգիա, Մալթա, Ֆրանսիա, Միացյալ Թագավորություն, Դանիա, Ֆինլանդիա, Իսլանդիա, Նորվեգիա, Շվեդիա, Ավստրալիա

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Չասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

- մեղմել ազատագրված բացասական ազդեցությունը,
- կրթությամբ ապահովել այն անձանց, ովքեր նախկինում թերի կրթություն են ստացել,
- նպաստել դատապարտյալների վերականգնմանն ուղղված ջանքերին և հետ պահել նրանց ազատվելուց հետո հանցագործություն կատարելուց:

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

- 1) ՀՀ օրենսդրությունը չունի հստակ քաղաքականություն, զարգացման ամրագրված ուղղություններ անչափահաս դատապարտյալների և կալանավորված անձանց ուղղման ու վերականգնման վերաբերյալ՝ որպես ինստիտուցիոնալ մոտեցում: Հատկապես հատկանշական է անչափահասների կրթության և մասնագիտական հմտությունների ուսուցման ուղղությամբ իրավական կարգավորումների բացակայությունը կամ թերությունները:
- 2) Ոլորտին առնչվող իրավական ակտերում պետական մոտեցումները շատ ընդհանրական են, և գրեթե ցանկացած կարգավորում վերաբերում է դատապարտյալներին կամ կալանավորված անձանց ընդհանուր առմամբ (ներառյալ անչափահասները և ներառյալ կրթության կազմակերպման գործընթացը: Թերևս բացառություն կարելի է համարել քրեակատարողական օրենսդրությունն ու ՀՀ արդարադատության նախարարի թիվ 279-Ն հրամանով հաստատված «Կալանավորվածների և դատապարտյալների հետ սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքներ իրականացնող կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործունեության կարգը», որտեղ որոշակի առանձնացված են անչափահասների վերաբերյալ մոտեցումներ՝ առանձին գլուխներով կամ վերնագրերով):
- 3) Որևէ իրավական ակտով չեն նախատեսվում կոնկրետ մեխանիզմներ ու քայլեր, օրինակ՝ անչափահաս կալանավորվածների կամ դատապարտյալների կրթության կամ մասնագիտական կրթության կազմակերպման ուղղությամբ:
- 4) Ընդհանրապես դատապարտյալների մասնագիտական ուսուցման և կրթության իրավունքի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրական շրջանակը լայն և առաջադիմական է, երբեմն ոչ պակաս, քան այս բնագավառում գործնական առաջընթաց արձանագրած երկրներում: Ոլորտին առնչվող ՀՀ օրենսդրությունում (հատկապես քրեակատարողական) միջազգային չափանիշների ներգրավվածությունը կարելի է բավարար համարել: Սակայն դրանք բավարարվում են միայն տեսական դրույթներ ու մոտեցումներ ֆիքսելով:
- 5) ՀՀ օրենսդրությունում բացակայում են (կամ գրեթե բացակայում են) այս կամ այն մոտեցման իրագործման եղանակները, մասնավորապես անչափահաս

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

- դատապարտյալների կրթության և մասնագիտական հմտությունների ուսուցման կոնկրետ մեխանիզմները, քայլերը և գործողությունները:
- 6) ՀՀ օրենսդրությունում բացակայում է մեկ միասնական ռազմավարությունը՝ անչափահաս դատապարտյալների ուղղման և վերականգնման վերաբերյալ: Չկան հստակ մոտեցումներ կրթության և մասնագիտական հմտությունների ուսուցման մեկ միասնական ծրագրի վերաբերյալ: Չկա նման ծրագիր:
 - 7) ՀՀ կառավարության 06.09.2007թ.-ի թիվ 1028-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական հիմնական կրթական ծրագրերի հեռավար (դիստանցիոն) և դրսեկությամբ (էքստեռնատով) ուսուցման կարգերը»: Նշված կարգերում թույլատրված ուսուցման ձև է հանդիսանում նաև ուսումնական նյութերով ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը՝ առանց լսարանային կամ լաբորատոր պայմանների առկայության: Սակայն Կառավարության մեկ այլ՝ 03.08.2006թ.-ի թիվ 1543-Ն որոշմամբ դրսեկության կարգով հանրակրթությունը և նախնական մասնագիտական կրթությունն արգելված է անչափահաս կալանավորվածներին և դատապարտյալներին:
 - 8) Մի շարք հակասություններ և բացթողումներ կան ՀՀ օրենսդրությունում: Օրինակ՝ Քրեակատարողական օրենսգրքով թույլատրվում է հեռավար կրթություն, սակայն Կառավարության որոշմամբ հեռահաղորդակցություն ապահովող սարքերը (այդ թվում՝ ինտերնետ) հաստատված են արգելված իրերի ցանկում: Քրեակատարողական օրենսգրքում կամ կալանավորվածներին պահելու վայրերի և ուղղիչ հիմնարկների ներքին կանոնակարգում հստակ չի տարանջատվում մասնագիտական կրթություն և մասնագիտական ուսուցում հասկացությունները, որոնք հստակ սահմանված են «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածով: Կալանավորված անձանց մասնագիտական ուսուցում ստանալու իրավունք օրենքով վերապահված չէ, սակայն ուղղիչ հիմնարկների և կալանավորվածներին պահելու վայրերի ներքին կանոնակարգի 112-րդ կետը նման հնարավորություն նախատեսում է անձնական հաշվին կամ կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ:
 - 9) Քրեակատարողական ծառայությունում դեռևս չի ներդրվել կադրերի ընտրության մեխանիզմ, որի արդյունքում պարզ կդառնա տվյալ թեկնածուի անձնային և մասնագիտական որակների համապատասխանությունը տվյալ պաշտոնին: Խնդրին առավել մասնավորեցված անդրադառնալով՝ նշենք, որ նման մեխանիզմն առավել քան կարևոր է հենց անչափահասների առումով և հենց նրանց պահման համար նախատեսված հիմնարկում անձին աշխատանքի ընդունելիս:
 - 10) Չնայած «Ձերբակալված և կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին (հոդված 13, հոդված 25)՝ կրթական բոլոր ծրագրերից անմասն են մնում կալանավորված անչափահասները: Որևէ կերպ լուծված չէ կրթական

Մրագիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

- ծրագրերում նրանց ներգրավվածության և կրթության շարունակական հարցերը, ինչի պատճառով շատ դատապարտյալներ հետ են մնում կրթական գործընթացից:
- 11) Հաշվի առնելով հանրակրթության ապահովման խնդիրը, այդ թվում՝ պարտադիր 12 ամյա կրթության պարտադիր համակարգը, ՀՀ արդարադատության նախարարության նախաձեռնությամբ «Իրավական կրթության և վերականգնողական ծրագրերի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը դիմել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն և ստացել հիմնական և ավագ դպրոցների հանրակրթության իրականացման լիցենզիա, որպեսզի հնարավորություն ստանա ապահովել մինչև 19 տարեկան անձանց կրթությունը բոլոր ՔԿ հիմնարկներում: Համապատասխանաբար մշակվել և ներկայացվել են նաև կրթական ծրագրերը, որոնք հաստատվել են ՀՀ ԿԳ նախարարի հրամանով: Այնուամենայնիվ, դեռևս լուծված չէ ֆինանսավորման հարցը, որը հնարավորություն կտա և անչափահասներին պահելու վայրում՝ Աբովյան քրեակատարողական հիմնարկում, ինչպես նաև մյուս ՔԿ հիմնարկներում ընձեռել հանրակրթական կրթության հնարավորություն կրթությունից դուրս մնացած անձանց համար:
 - 12) Կիրառության մեջ չի դրվում հիմնարկից դուրս կրթություն ստանալու կամ ուսումնական տարբեր դասընթացների մասնակցելու և (կամ) շարունակելու հնարավորությունները (այդ թվում՝ հանրակրթություն, ԲՈՒՀ, մասնագիտական դասընթացներ, մասնավոր պարապմունքներ և այլն):
 - 13) Անհրաժեշտ է, որպեսզի դատապարտյալները (հատկապես՝ անչափահաս և երիտասարդ տարիքի) ոչ միայն հաճախակի օգտվեն կարճաժամկետ մեկնումներից, այլև առավելագույնս օգտվեն պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման իրենց իրավունքից:
 - 14) Դեռևս թույլ է համագործակցությունը «Աբովյան» ՔԿ հիմնարկի և անչափահասի հանրակրթական այլ դպրոցների միջև: Հիմնարկը դատապարտյալին այս կամ այն դասարանում հրամանագրելու գործում, որպես կանոն, բավարարվում է տվյալ անչափահասի հայտարարությամբ, թե որ դասարանում է սովորել մինչև ազատազրկվելը (բացառիկ դեպքերում սույն տեղեկությունը ճշգրտվում է նրա ծնողի կամ ներկայացուցչի հետ): Հիմնարկը չի ունենում պատասխանատու մարմնի պատասխան գրություն տվյալ անչափահասի ուսումնական առաջադիմության, վարքի բնութագրի, նախասիրությունների, հակումների և ընդհանրապես այս կամ այն դասարանում սովորելու, այն ավարտելու վերաբերյալ: Այս առումով, վերլուծությունները վկայում են, որ փաստորեն չի գնահատվում տվյալ անչափահասի կրթական կարիքները, ունակությունները և համապատասխանությունն այս կամ այն դասարանին:

Երազիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- 1) Ձեռնարկել բոլոր հնարավոր միջոցները ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի կողմից քրեակատարողական հիմնարկների համար հանրակրթության ուսումնական ծրագրի ֆինանսավորման ուղղությամբ:
- 2) Ձեռնարկել հնարավոր բոլոր միջոցները անչափահաս և երիտասարդ (առնվազն մինչև 21-23 տարեկան) դատապարտյալների վերաինտեգրման (այդ թվում կրթական, մասնագիտական ուսուցման ծրագրերի) գործընթացը բարելավելու ուղղությամբ՝ հանրավորինս առանձնացնելով նրանց մեծահասակ դատապարտյալներից: Այդ նպատակով, հաշվի առնելով նաև բացօթյա տարածքում նրանց ազատ ժամանցի կազմակերպման կարևորությունը՝ «Աբովյան» ՔԿ հիմնարկը վերակազմակերպել որպես նչափահաս և երիտասարդ դատապարտյալների ու կալանավորված անձանց պահելու վայր՝ ներդրված հատուկ վերաինտեգրման և վերասոցիալականացման ծրագրերով:
- 3) Վարել կրթություն չունեցող, ինչպես նաև մասնագիտություն չունեցող և իրենց մասնագիտական որակավորումը բարձրացնել ցանկացող կալանավորված անձանց կամ դատապարտյալների պարբերաբար թարմացվող վիճակագրություն, որը թույլ կտա գնահատել և արդյունքները մշտադիտարկման ենթարկել՝ իրադրությունը վերահսկելու և համապատասխան շտկումներ մտցնելու նպատակով:
- 4) Հնարավորինս զուգակցել կրթությունը և մասնագիտական ուսուցումը՝ ՔԿ հիմնարկից հասարակություն անցումն էլ ավելի սահուն դարձնելու նպատակով: Այս առումով զգալի փորձառություն ունեն Դանիայի, Շվեդիայի և Անգլիայի բանտային համակարգերը²⁰:
- 5) Հնարավորինս ընդլայնել հեռավար կրթության և մասնագիտական ուսուցման հնարավորությունները՝ օգտագործելով ինտերնետի ընձեռած հնարավորությունները՝ հաշվի առնելով անվտանգության բոլոր նկատառումները: Կրթության այդ եղանակը, ի թիվս այլ առավելությունների, թույլ է տալիս ապահովել մասնագիտական ուսուցումը և դասավանդողին ընտրելու, աշխատանք փնտրելու հնարավորությունները և կրթական գործընթացի անընդհատությունը: Իսկ ամենամեծ առավելությունը մասնագիտական ուսուցման հետ կապված ծախսերի նշանակալի նվազումն է:
- 6) Գնահատել հատկապես անչափահաս և երիտասարդ դատապարտյալների հետ աշխատող անձնակազմի վերապատրաստման կարիքները և, դրանց արդյունքները հաշվի առնելով, կազմակերպել համապատասխան դասընթացներ:

²⁰ Sharing experiences about prisoners education and employment after releasing: RUNDTVIG partnership 2008-2010

Երազիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

- 7) Առկա իրավական ենթաօրենսդրական ակտերում, մասնավորապես՝ «Երիտասարդական քաղաքականության պետական հայեցակարգ», «Կալանավորված անձանց և դատապարտյալների հետ սոցիալական, հոգեբանական և իրավական աշխատանքներ իրականացնող կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործունեության կարգ», հստակ սահմանազատել անչափահաս ազատազրկվածների կրթության (այդ թվում՝ մասնագիտական) կազմակերպման անհրաժեշտությունը և ամրագրել կոնկրետ քայլեր և այդ քայլերի կատարման համար կոնկրետ մեխանիզմներ նրանց կրթությունը կազմակերպելու ուղղությամբ:
- 8) Քրեակատարողական հիմնարկ մուտք գործելու պահից ուսումնասիրել անչափահաս կալանավորված անձի (այնուհետև՝ դատապարտյալի) կրթական կարիքները, որի արդյունքում միայն կազմակերպել կոնկրետ այդ կարիքների բավարարման համար անհրաժեշտ կրթական ծրագիր (ներառյալ տառաճանաչություն, մասնագիտական հմտություններ, ցանկալի և հնարավոր մասնագիտության ուսուցում և այլն):
- 9) Կրթական կարիքներն ամբողջական գնահատելու նպատակով սերտ համագործակցություն ձևավորել անչափահասի՝ մինչև կալանավորվելը հաճախած դպրոցի տնօրինության հետ: Դպրոցի տնօրեններից պահանջել նվազագույնը հետևյալ տեղեկատվությունը՝
 - վերջին դասարանը, որ սովորել է անչափահասը՝ մինչև ձերբակալվելը
 - կրթական առաջադիմությունն ըստ առարկաների
 - անձնային հատկանիշների, որակների վերաբերյալ բնութագիր:
- 10) Յուրաքանչյուր եռամսյակ կամ կիսամյակ իրականացնել մասնագիտական կողմնորոշման թեստավորումներ՝ պարզելու համար այն մասնագիտությունների ցանկը, որտեղ տվյալ անչափահասները կարող են ինքնառեալիզացվել և լինել առավել պիտանի՝ իրենց անձնային որակներով ու առանցքային հետաքրքրություններով:
- 11) Անչափահաս կալանավորված անձանց (տղաների և աղջիկների համար) ապահովել կրթական ծրագրերի մատչելիություն: Անչափահաս դատապարտյալների տեղամասում գործող ուսումնարան ուղեկցելու անհնարինության դեպքում կրթական ծրագրերն իրականացնել խցերում և կանանց տեղամասում՝ անհատական կամ խմբային հիմունքներով: Համապատասխան ուսուցիչների բացակայության և նրանց ֆինանսավորման անհնարինության դեպքում կրթական ծրագրերին ներգրավել ՀԿ-ների, ԲՈՒՀ-ի (օրինակ՝ Խ. Աբովյանի անվան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի) շրջանավարտների՝ կամավորության հիմունքներով:
- 12) Հատկապես երիտասարդների և մեծահասակների կրթության արդյունավետ կազմակերպման նպատակով, պարբերաբար ուսումնասիրել աշխատաշուկայի կարիքները, ստեղծել սերտ համագործակցություն տարածքային

Երազիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

Open Society Foundations - Armenia
Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

զբաղվածության կենտրոնների հետ՝ պարբերաբար թարմացնելով ուսուցանվող մասնագիտությունների ցանկը՝ անհրաժեշտության դեպքում որպես մասնագետ ներգրավելով տվյալ տարածքային կենտրոնների մասնագետներին:

- 13) Ստեղծել ուսուցանվող մասնագիտությունների այլընտրանքներ դատապարտյալների համար: Այս առումով, սերտ համագործակցության կապեր ստեղծել և պահպանել հասարակական և այլ կազմակերպությունների հետ՝ (այդ թվում՝ ՀՀ-ում գործող միջին մասնագիտական քոլեջների, ուսումնարանների) ներգրավելով համապատասխան մասնագետներին:
- 14) Կրթական ծրագրերին դատապարտյալների մասնակցությունը խթանելու նպատակով առավել արդյունավետ և հաճախակի օգտվել օրենքով սահմանված խրախուսանքներից: Անհրաժեշտության դեպքում ստեղծել կամ վերամշակել խրախուսման նոր համակարգ, այդ թվում՝ փոփոխություններ նախատեսելով պատժի չկրած մասն ավելի մեղմ պատժատեսակով փոխարինման, կարճատև մեկնումների, արտաքին աշխարհի հետ կապի և պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման ինստիտուտներում:
- 15) Ստեղծել և քրեակատարողական ծառայությունում ներդնել կոնկրետ «Աբովյան» ՔԿ հիմնարկի աշխատակցի պաշտոնի անձնագիր, և այս հիմնարկի կադրերի ընտրությունը կատարել ըստ վերջինիս պահանջների: Ընդ որում հատուկ շեշտադրել երեխաների հետ աշխատելու գիտելիքներ, հմտություններ և փորձ ունեցող մասնագետների անհրաժեշտությունը՝ անկախ պաշտոնից (օրինակ՝ անվտանգության բաժնի աշխատակից, խմբի ղեկավար և այլն):
- 16) Հաշվի առնելով ինչպես անչափահաս դատապարտյալների ցանկությունները, նրանց մասնագիտական կողմնորոշման արդյունքները, այնպես էլ մարդկային և ֆինանսական ռեսուրսների հնարավորինս նվազագույն ծախսերը՝ անչափահասների շրջանում իրականացնել համակարգչային ուսուցման դասընթացներ, ընդ որում, ինչպես համակարգչային հիմնարար գիտելիքներ, այնպես էլ՝ համակարգչային ծրագրավորում, վեբ-դիզայն, ճարտարապետական և համակարգչային այլ ծրագրեր: Ցանկալի է նաև օտար լեզվի, մասնավորապես՝ անգլերենի խորացված ուսուցանում՝ հաշվի առնելով համակարգչին տիրապետելու անհրաժեշտությունը:
- 17) Ակտիվացնել կարճաժամկետ մեկնումների տրամադրման կիրառումը՝ հնարավորություն ընձեռելով անչափահաս և երիտասարդ դատապարտյալներին մասնակցելու օրենքով սահմանված կրթական ծրագրերին քրեակատարողական հիմնարկի սահմաններից դուրս, ներառյալ՝ հեռակա, անհատական ուսուցման կարգով կրթություն, մասնագիտական լրացուցիչ ծրագրեր, ուսումնական տարբեր կարճաժամկետ դասընթացներ և այլն²¹:

²¹ Համաձայն «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ և 13-րդ հոդվածների պահանջների: Նման օրինակներ ունեն՝ Լատվիան, Մեծ Բրիտանիան, Դանիան, Ֆինլանդիան, Իսլանդիան, Շվեդիան

Երազիրը ֆինանսավորվում է
Եվրոպական միության կողմից

- 18) Սոցիալական վերականգնման նպատակով անչափահասին կարճաժամկետ մեկնում տրամադրելու տևողությունը փոփոխել՝ առնվազն հավասարեցնելով բաց տիպի ուղղիչ հիմնարկում պատիժ կրող դատապարտյալների կարգավիճակին, (սոցիալական վերականգնման նպատակով տրամադրել կարճաժամկետ մեկնում մինչև մեկ ամիս տևողությամբ՝ տարվա ընթացքում ոչ ավել, քան վեց անգամ): Այս նպատակով.
- 1) Լրացումներ կատարել ՀՀ կառավարության թիվ 1543-Ն որոշման մեջ՝ սահմանելով «սոցիալական վերականգնում» հասկացությունը և կրթություն ստանալու կամ այն շարունակելու գործընթացներն ամրագրել որպես սոցիալական վերականգնմանն ուղղված գործընթացներ: Համապատասխան լրացում կատարել նաև ՀՀ արդարադատության նախարարի թիվ 279-Ն հրամանով սահմանված Կարգի 9-րդ գլխի 40-րդ կետում՝ բաղադրատարրերի մեջ նախատեսելով կրթության (այդ թվում՝ մասնագիտական) բաղադրիչը:
 - 2) Փոփոխություններ կատարել ՀՀ քրեակատարողական օրենսգրքի 80-րդ հոդվածում և ՀՀ կառավարության թիվ 1543-Ն որոշման 22-րդ գլխում՝ տարանջատելով անչափահաս դատապարտյալների կարճաժամկետ մեկնման պահանջները, այդ թվում՝ ժամկետներն ու տևողությունը:
 - 3) ՀՀ ԿԳ նախարարության հետ համատեղ ձեռնարկել միջոցներ հանրապետությունում գործող կրթական հաստատությունների հետ կապ ստեղծելու և պահպանելու նպատակով: Սույնով ապահովել անչափահաս դատապարտյալներին տրամադրվող կարճաժամկետ մեկնումների նպատակայնությունն ու արդյունավետությունը:
- 19) Անչափահասների պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման գործընթացում (այդ թվում՝ զեկույցներում) առանձնացնել հատուկ չափորոշիչներ՝ ըդգրկելով նրա վերադարձի, անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև նախկին բնակության վայրի Խնամակալության և հոգաբարձության մարմին, նրա հետ աշխատած/ող հասարակական կազմակերպությունների մասնագետների կարծիքները, հասարակությունում վերաինտեգրման համար հնարավոր երաշխիքները և դատարանի կողմից նշանակվող և Պրոբացիայի Ծառայության կողմից վերահսկվող պարտադիր պայմանները:
- 20) ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության շարունակական/ոչ ֆորմալ կրթության մեջ էապես ավելացնել ազատագրկման վայրերի համար նախատեսվող ծրագրերը՝ հիմնվելով կրթական կարիքների վրա: Ներառել շարունակական կրթության այնպիսի ծրագրեր, որոնք արդեն իսկ արդյունավետ ներդրվել են այլ երկրներում:

